

Čierny orol

V južnej časti námestia, na východnej strane Hlavnej ulice (dom č. 50) je zasadený blok mestských reprezentačných budov, oddávna nazývaný Čierny orol. Základom komplexu bol dvojpodlažný meštiansky dom Tomáša Caschera s priestrannou dvorovou časťou, zaberajúci dve stredoveké parcely, ktorý mesto zakúpilo v r. 1561 a adaptovalo na reprezentačný hostinec. V mestských písomnostiach bol uvádzaný ako publicum diversorium (verejný hostinec). Po náležitej úprave a pribudovaní nových priestorov vo dvore slúžil hostinec predovšetkým majetnejším návštevníkom mesta, ale aj na zhromaždenia mešťanov pri rôznych príležitostiach.

R. 1602 k nemu pribudovali maštaľ pre 28 koní, čo bolo veľmi výhodné pre cestujúcich, ktorí cez mesto prechádzali. Od decembra 1604 až do apríla 1606 v hostinci sídlili velitelia piatich cisárskych plukov generála Baštu, bojujúcich proti hajdúchom Štefana Bočkaja. Vojaci boli ubytovaní v domoch prešovských mešťanov.

V 17. st. , kedy sa v meste niekoľko krát vystriedalo cisárske vojsko s povstaleckým, boli priestory hostinca využívané predovšetkým na ubytovanie dôstojníkov. Tak tomu bolo aj počas stavovského povstania Františka II. Rákociho, keď sa v decembri 1706 v meste ubytovalo na kratší čas francúzske vojsko pod velením generála Corona.

V roku 1667 sa tu konala slávnosť otvorenia evanjelického kolégia. V r. 1799 tu boli ubytovaní dôstojníci generála Suvorova, ktorý bol vyslaný so svojím vojskom na pomoc rakúskej armáde bojujúcej proti Napoleonovi. R. 1806 pobývalo v hostinci ruské vojsko spolu s generálom Kutuzovom. Od začiatku 19. st. bol hostinec využívaný čoraz častejšie na rozličné kultúrne účely. Ešte v prvej štvrtine 19. st. bola v jeho priestoroch zriadená väčšia miestnosť reduty, v ktorej sa popri iných aktivitách hrávali menej nákladné divadelné predstavenia. V roku 1833 postavili vo dvore prvú divadelnú budovu pre nemeckú divadelnú spoločnosť. Bola to menšia, samostatne stojaca sieňová stavba s malou dvoranou, ktorá mala iba 46 miest na sedenie a niekoľko lôží. Nové prešovské divadlo na čele s riaditeľmi Hornsteinom a Justhom bolo slávnostne otvorené 21. januára 1834. V štyridsiatych rokoch 19. storočia vznikla v zadnej časti dvora hostinca výstavná budova mestskej reduty, priechlím orientovaná do dvora a zadným traktom na Slovenskú ulicu. Celý komplex bol prebudovaný v poslednej tretine 19. storočia.

3. marca 1849 sa tu konalo zhromaždenie obyvateľstva, na ktorom k občanom prehovorili Ľ. Štúr a J. M. Hurban, ktorí prišli do Prešova na čele slovenských dobrovoľníkov v cisárskej armáde. Podľa listu J. M. Hurbana zo 4. marca 1849 sa na tomto stretnutí zišlo dohromady asi 5 tisíc ľudí a vonku bolo ešte ďalších niekoľko tisíc občanov mesta a ľudí z okolia.

V r. 1881 pripojili k hlavnej dvojposchodovej budove hostinca zo severnej a južnej strany po jednom meštianskom dome, ktoré následne dobudovali do výšky hlavnej budovy. Rozsiahlou prestavbou všetkých troch objektov a ich spojením do jednej veľkej budovy vznikla nová mestská reduta ako skutočne reprezentačný mestský objekt. Jedenástosové hlavné priečelie budovy, jednotne upravené v historizujúcom slohu, bolo symetricky rozdelené vstupným portálom, po stranách ktorého boli umiestnené dva mohutné bosované stĺpy, podopierajúce veľký balkón. Všetky tri podlažia sa navzájom odlišovali rôznou veľkosťou i tvarom okien. Po

prestavbe komplex Čierneho orla obsahoval budovu reduty, divadlo a luxusný hotel s reštauráciou a kaviarňou. V redute mal sídlo prešovský Széchényiho kruh.

Po vzniku ČSR v r. 1918 bol z budovy odstránený maďarský nápis Fekete sas a nahradený slovenským prekladom Čierny orol. V septembri 1919 pôsobila v priestoroch tejto budovy pobočka Československej besedy, významnej kultúrnej inštitúcie v medzivojnovom Prešove. Onedlho tu bol umiestnený novovzniknutý Miestny odbor Matice slovenskej, ako aj nová mestská knižnica s verejnou čítárňou.

V r. 1922 sa tu konal prvý zjazd osvetových pracovníkov Slovenska, ktorý slávnostne otvoril vtedajší minister školstva a národnej osvety Vavro Šrobár (1867-1950). Samotné Mestské divadlo, ktoré tu bolo kvôli zlému technickému stavu priestorov úradne zakázané od r. 1938, bolo v r. 1940 vďaka vtedajšiemu županovi Štefanovi Hašíkovi značne zrenovované a od jesene 1940 sa v ňom uvádzali divadelné predstavenia. Od r. 1941 tu zväčša vystupoval miestny divadelný súbor "Jonáš Záborský".

Veľká rekonštrukcia divadla sa uskutočnila v r. 1943, a to zásluhou mestskej rady, na čele ktorej stál Anton Sabol-Palko, ktorý bol aj v správe novovzniknutého družstva Slovenského divadla v Prešove. Po súhlase slovenskej vlády v januári 1944 bolo slávnostné otvorenie činnosti divadla. R. 1954 bolo premenované na Divadlo J. Záborského.

V druhej polovici 20 storočia boli v komplexe Čierneho orla okrem Divadla Jonáša Záborského aj Park kultúry a oddychu a reštaurácia SAVOY.

Prebraté z knihy: Sprievodca po historickom Prešove
(http://universum-eu.sk/knihy/062_2006-sprievodca.html)

